

**Posudek oponentky na diplomovou práci Bc. Anežky Mejzrové Sametové
revoluce na malém městě. Revoluční dění roku 1989 v Kolíně v
mikrohistorické perspektivě, Katedra Obecné antropologie FHS UK, 2020**

Anežka Mejzrová si ve své diplomové práci předsevzala ambiciózní úkol, a sice prozkoumat lokální průběh celospolečenských změn, které na konci roku 1989 vedly ke změně politického režimu v Československu. Navazuje tím na již poměrně časté snahy nepsat o historických událostech pouze z perspektivy centra (zde zejména Prahy), ale též periferních oblastí (neutrálně míněno). Práci by tedy bylo možné chápat i jako příspěvek k regionálním dějinám, v tomto případě tedy soudobým dějinám města Kolína.

Předně je však třeba upozornit, že název zcela neodpovídá textu, neboť ten se významně zaměřuje i na dění následující, totiž do roku 1992. Daleko podstatnější však je již v názvu přítomné vztahování k **mikrohistorii**, jejíž definice i výzkumná aplikace nejsou však příliš v souladu s běžným chápáním tohoto přístupu: autorka totiž mikrohistorii zřejmě chápe v podstatě jako historii jakékoli „menší“ jednotky – člověka, obce –, která se jeví jako méně „významná“. „Záměrem [textu] bylo ukázat, jak se v Kolíně odrážela a projevovala makroperspektiva, tedy konkrétní historické procesy, které jsou zmapované většinou pouze pro Prahu či na celostátní úrovni [...]“ (s. 17) Nelze vyloučit, že se jedná spíše o nepřesnou formulaci, ale striktně vzato již v této definici spatřuji problém v tom smyslu, že mikrohistorie své „mikrojednotky“ nechápe a priori jako pasivní příjemce a zrcadla „velkých událostí“, ale jako svébytné jednotky, které na ně nějak reagují.

Bez ohledu na přesnost či nepřesnost úvodních vymezení práce autorka fakticky tento přístup naplňuje ve svém textu, čemuž odpovídá i **členění práce**. Pro každý den či týden roku 1989 a období následující autorka nejprve shrnuje dění v Praze (někdy až příliš neproblematicky slučované s děním celostátním) a následně popisuje podoby téhož či dění konkrétního dne v Kolíně. Domnívám se však, že právě toto striktní rozdělení na Prahu/celostátní dění a Kolín autorce znemožnilo jakýkoli hlubší interpretativní přístup, neboť „pražské pasáže“ jsou v zásadě pouze popisné a jen dále reprodukují obecné informace ze sekundární literatury. V „kolínských pasážích“ se pak autorka alespoň místy snaží o vysvětlení některých jevů, specifických pro Kolín, ale často sklouzává k opakujícímu se vysvětlení, že Kolín byl zkrátka menší a jinak demograficky strukturované město, kam se informace i společenská atmosféra dostávaly se zpožděním. Pokud by se však autorka zaměřovala pouze na Kolín a vybrané jevy propojovala s těmi celorepublikovými pouze tam, kde by objevila přímou souvislost (například cesty pražských vysokoškoláků do regionů a informování o dění v Praze, vystoupení Václava Havla v televizi atd.), byl by text dle mého názoru daleko sevřenější a přínosnější.

S deskriptivní povahou jádra předložené diplomové práce souvisí též metodologie, pramenná základna a zvolená sekundární literatura. Ve 2. kapitole *Jak se píše o Sametové revoluci: historiografie Sametové revoluce* autorka provádí základní **rešerši** existující sekundární literatury, ovšem namísto jakéhokoli vymezení či vztahování k vybraným titulům přináší spíše jen jejich stručná shrnutí: s první zmiňovanou knihou Oskara (nikoli Otakara) Krejčího přitom v textu vůbec nepracuje, se Sukovými faktograficko-interpretativními texty pomálu a naopak polemický text Jana Měchýře užívá v následujících kapitolách jako jeden ze základů informací o „pražském dění“. Není zde však vůbec vysvětleno, proč tak činí právě s Měchýřovou knihou: jednak lze dnes dohledat mnohé přesnější a nedávnější zdroje (ať již zmíněné knihy Sukovy či alespoň tematický web Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR <http://www.89.usd.cas.cz>, který není zmíněn vůbec), jednak sama autorka správně píše, že Měchýř svou knihou mimo jiné polemizuje vůbec o samotné podstatě společenské změny z roku 1989 (revoluce, převrat, či jen předání moci?) – svůj vlastní postoj k této otázce však autorka nikterak nerozebírá a tuto polemiku přitom ani v práci dále nerozvíjí.

Podobně je tomu i s dalšími texty, u nichž autorka podává jen jejich shrnutí bez jasného vymezení jejich vztahu k její vlastní práci – krom neustálého důrazu na to, že zmiňované práce řeší události roku 1989 primárně v Praze či velkých městech. Nesourodě působí též obecná (a neúplná¹) rekapitulace stávajících orálně historických titulů. Nepochopitelné pro mě však je, proč autorka nevěnovala daleko více prostoru textům o Sametové revoluci v regionech, byť se nezabývají třeba přímo Kolínem, a na jejich základě – či skrze vymezení vůči nim – nějak konkrétněji neformulovala zaměření své vlastní práce. Zde mám na mysli například zcela opomenutou dvojdielnou *Sametovou revoluci v jižních Čechách* Lukáše Valeše, Jiřího Petráše a dalších z let 2017–2018.

Tato – z mého pohledu nedostatečná a především nereflexivní – rešerše a vztahení se ke stávající sekundární literatuře o tématu se dále přelévá do neúplných pasáží o **metodologii** práce. Krom opět spíše povšechných definic mikrohistorie bez jejich konkrétního vztahu k předkládané práci a spíše obecných výzkumných otázek autorka představuje použité prameny, a sice zejména kroniky, dobové noviny, jednu vydanou autobiografii, archiv televizního zpravodajství a čtyři pořázené rozhovory. Stejně jako v předchozích kapitolách však i zde autorka pouze popisuje, ale neanalyzuje, to jest – v tomto kontextu – pouze *představuje* prameny, ale vůbec *neprovádí jejich kritiku*. Jako příklad si dovoluji alespoň namátkově uvést části o vzpomínkách Ireny Fuchsové (s. 24): autorka shrnuje její životní dráhu, ale už se vůbec nezamýšlí nad samotným důvodem vzniku autobiografie a nad tím, zda a jak třeba její vzpomínání na Sametovou revoluci mohly ovlivnit její (na lokální úrovni vysoké) funkce v SSM, respektive KSČ – ty jsou zde opět pouze zmíněny, ale nikterak problematizovány.

Co se dalších archivních pramenů týče, autorka uvádí, že nebyly dostupné, neboť spadají pod zákon o archivní a spisové službě. Nepřístupnost pramenů mladších 30 let však neplatí beze zbytku a očekávala bych zde zevrubnější rozvedení stejně jako v případě Archivu bezpečnostních složek: skutečnost, že lidé byli uváděni pod krycími jmény, rozhodně automaticky neznamená, že není možné nikoho identifikovat a s prameny alespoň nějak (kriticky) pracovat. (s. 24)

Za problematické považuji ale též využití posledního zmiňovaného typu pramenů, totiž **orálně historických rozhovorů**. Autorka se sice k metodologii orální historie na jedné straně explicitně hlásí, na straně druhé však přiznává, že rozhovory zde slouží spíše jako přídatek (parafráze, s. 25) k zaplnění bílých míst (s. 28) a dokreslení dalších pramenů (s. 43). Respektuji proto, že orální historie zde nehrála hlavní roli, ale byla pouze jedním z různých typů pramenů – což je samozřejmě validní přístup. Přesto však orálně historické pasáže vykazují řadu problémů: předně i zde autorka spíše přináší obecné poučky než reflexi konkrétního využití OH v textu, kvůli čemuž se nadto dopouští řady diskutabilních zjednodušení.² Především však autorka vůbec nezřekuje, jak a podle čeho vybírala a oslovovala narátory, kdo byl jejím „gatekeeperem“ (ač vodítko dává *Poděkování*), jaký k němu má vztah a jak mohl případně ovlivnit výběr dalších narátorů? Již z „medailonků“ narátorů je přitom zřejmé, že se jednalo o osobnosti, které v roce 1989 zastávaly velmi různorodé pozice: od mluvčího OF a studenta střední školy po tajemníka pro ideologickou práci SSM a předsedu Základní organizace KSČ. Postrádám zde tedy nějaké explicitní pojitko.

---

1 Autorka jmenuje knihy, které s tématem přímo nesouvisí, ale opomíjí přitom například naši loňskou knihu *Sto studentských evolucí* a navazující tematický web, obsahující úryvky rozhovorů <http://www.studenti89.usd.cas.cz>, které jí mohly posloužit alespoň jako inspirace k využití různých metod a zejména aplikaci orální historie ve výzkumu tohoto tématu.

2 Opravdu je například cílem OH uskutečnění rozhovoru (s. 25), nebo spíše skrze něj zachycení subjektivní reflexe narátora na určité období? Jaké další techniky OH využívá, pokud rozhovor je „jednou z nich“? (s. 25)

Přestože neexistuje žádný „ideální počet narátorů na diplomovou práci“, domnívám se, že 4 rozhovory se 4 narátory jsou však skutečně spíše nedostatečné, ačkoli se zdá, že autorka oslovila více lidí. Jaké tedy byly konkrétní důvody odmítnutí dalších narátorů, kolik lidí celkem autorka oslovila a jaká byla procentuální úspěšnost oslovení? Jak byly rozhovory zhruba dlouhé, kde jsou uloženy? (Tyto informace jsou pravděpodobně dostupné v přílohách tištěné verze práce, měly by být však uvedeny i zde.)

S tím souvisí i skutečnost, že autorka zřejmě realizovala s každým narátorem pouze jeden rozhovor, orální historie však dlouhodobě preferuje alespoň 2 rozhovory, a sice *životní příběh* (bez větších zásahů tazatele) a z tohoto prvního kola rozhovorů teprve vzešlé tematické *interview*. Autorka si však zřejmě okruhy rozhovorů stanovila již dopředu, protože bych ráda autorku požádala o vysvětlení tohoto postupu.

Co se etiky výzkumu týče, oceňuji, že autorka pracovala s aktuální verzí **informovaného souhlasu**, ovšem obávám se, že nesprávně porozuměla jeho úloze a významu v orálně historickém výzkumu. Na s. 28 autorka píše, že souhlas *nabídla* narátorům k podpisu, přičemž jeden z nich ho zřejmě nepodepsal, neboť to považoval za „zbytečné“. V tom případě by však autorka dle standardů OH s tímto rozhovorem vůbec neměla pracovat, natož ho poskytovat dalším osobám v příloze k tištěné verzi diplomové práce. Autorka taktéž vzor souhlasu přikládá k práci, z čehož usuzuji, že se zřejmě jedná o vzorový formulář České asociace orální historie nebo pracoviště Orální historie – soudobé dějiny FHS UK pro studenty tohoto programu. Znění souhlasu však vychází ze specifického nastavení našich výzkumných (nejen studentských) prací, a proto je v něm uvedena i možnost využití rozhovorů Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR. (s. 132) Z textu si ale nejsem jistá, zda to bylo autorčiným záměrem a zda o tom byli narátoři vůbec explicitně zpraveni. Ráda bych proto požádala autorku o bližší rozvedení této situace u obhajoby.

Následující 4. kapitola Kontext: historie a místo je opět spíše zkratkovitým popisem hlavních událostí československých soudobých dějin od roku 1968 do roku 1989 za použití spíše přehledových publikací, který se díky tomu nevyvaruje mnoha nepřesnostem či příliš zjednodušujícím výkladům, ať již k samotnému období tzv. normalizace (s. 31) či konkrétním případům, co se například významu „procesu s Plasty“ týče (s. 33). Vyskytují se tu též nepřesné odborné či hovorové termíny (obvykle se uvádí buď tzv. Anticharta, nebo původní název dokumentu, totiž prohlášení *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*, s. 33; vysoké školy a univerzity nejsou synonyma, s. 37), faktografické chyby (Gorbačov nenastoupil po Brežněvovi, nýbrž po Andropovovi a Černěnkovi, s. 34; tzv. svíčková demonstrace proběhla už na jaře 1988, nikoli až v listopadu 1989, s. 35; Štěpán byl vedoucí tajemník MV KSČ, nikoli MNV KSČ, s. 35) či prosté nepřesnosti v popisu sledu událostí (Gorbačov nejprve navrhl reformy, poté se vzdal vlivu v satelitech, kde v roce 1989 došlo k pádu autoritativních režimů, a až poté, v roce 1991, došlo k rozpadu SSSR, s. 35; nejdříve proběhl tzv. Palachův týden, během kterého uvěznil Havla, na jehož obranu se začala stavět širší společnost, což vedlo mj. k petici Několik vět, s. 35).³ Zvlášť musím upozornit na zcela posunutou a teoreticky jakkoli neukotvenou užívání odborného termínu „šedá zóna“, kterým zde autorka označuje celé město Kolín,⁴ což je zcela v nesouladu s původní definicí termínu Jiřiny Šiklové, která jím označovala specifické jednotlivce.

Stěžejní 5. a 6. kapitola jsou pak psány výše uvedeným způsobem: pražské/celostátní dění na jedné straně a kolínské na druhé, řazené den po dni, přičemž se domnívám, že aby autorka skutečně mohla dostát interpretativnímu nároku mikrohistorie a historické antropologie, bylo by vhodnější pojetí spíše tematické, po výzkumných problémech a s jednoznačným důrazem právě na Kolín. I v daném formátu však mohla mnohé z pramenů

3 Za zmínku stojí ještě například mylná implikace, že rozdělení Československa bylo výsledkem Sametové revoluce: „Jako horní hranici (sic) sledovaného období byl zvolen rozpad Československé federativní republiky jako završení transformace započaté právě v roce 1989.“ (s. 7)

4 „Kolín nebyl ničím zvláštní ani vybočujícím, byl šedou zónou [...]“ (s. 38)

podrobit alespoň nějakému rozboru: mohla například problematizovat svou apriorní premisu, že Kolín byl příliš vzdálen Praze a informace se tam dostávaly mnohem pomaleji (na s. 58 cituje Fuchsovou: „Měli jsme tu výhodu, že jsme byli kousek od Prahy a byli jsme každý den zásobováni novými materiály.“) či rozpracovat již stávajícím textem se proplétající proměny rolí jednotlivých aktérů či sebe prezentace narátorů. Konkrétně mám na mysli například ředitele kolínského divadla, který je v citátu na s. 54 vykreslen jako „žába na prameni“, ale již na s. 58 je „spolupracovníkem stávkového výboru“ a „jedním z nás“. Pozoruhodné je též zachycení generální stávky jedním z narátorů: „No šli jsme, byl jsem se podívat, co tam budou kecat.“ (s. 64) Již jen tento výrok by stál za povšimnutí, co se částečné distance vůči stávce („kecat“) a dělení na *my* a *oni* týče. V kapitole o počátku 90. let postrádám například uchopení tématu antikomunismu, když už některé průvodní jevy (lustrace, Cibulkovy seznamy) jsou v kapitole nahodile přítomny.

Dále i zde pokračují faktické chyby, nepřesnosti či neznalosti: již 18. listopadu byly i mimo Prahu zakládány stávkové výbory⁵ (s. 45); jak se „strana snažila zabránit rozpadu všemi prostředky,“ když nakonec nebyly nasazeny proti demonstrantům ani armáda, ani Lidové milice? (s. 56) Je snad příliš nekritické se domnívat, že když po roce 1989 prováděla personální změny, byl to důkaz toho, „že je celá strana ochotna se změnit.“ (s. 72) ODS není Občansko-demokratická strana, ale Občanská demokratická strana (s. 78); Občanské fórum není běžně nazýváno politickou stranou, ale spíše hnutím (s. 82); obezřetněji bych hodnotila levicovost KSČ v roce 1990 a její pozici „jasné volby“ pro levicové voliče (s. 87); Masaryk se narodil 7. března, 14. září zemřel. (s. 96)

Co se jazykové stránky týče, v textu se bohužel vyskytují poměrně časté gramatické chyby, překlepy, chybějící citace, užití nesprávných předložek, tvarů slov, velikostí prvních písmen atd. Kladně sice hodnotím přiložený seznam zkratk, avšak řazení pramenů a internetových odkazů by bylo vhodnější v abecedním pořadí.

Závěrem: Anežka Mejzrová dle mého názoru zpracovala práci, která má velký potenciál stát se významným příspěvkem do výzkumu regionálních soudobých dějin i rozvoje mikrohistorického bádání o soudobých dějinách. Současná verze její diplomové práce má však řadu slabin jak v teoreticko-metodologickém základě výzkumu, tak nedostatky v nakládání se znalostmi soudobých dějin, což následně završila nadměru deskriptivní práce s prameny, jejichž pořízení (v případě orální historie) či absence (v případě dalších archiválií) je taktéž diskutabilní. Domnívám se však, že na základní rovině autorka přece jen prokázala schopnost naplánovat a realizovat historický výzkum, jehož výsledné zpracování by mělo být diskutováno ještě na obhajobě práce. Diplomovou práci proto doporučuji k obhajobě a v případě vynikajícího výkonu navrhuji práci hodnotit (bohužel nejvýše) stupněm **dobře (3)**. V případě opačném bych pak autorce doporučila práci k přepracování.

V Praze dne 3. 9. 2020

Mgr. Jana Wohlmuth Markupová

---

5 Viz například dokument Mladí mladým: mozaika svobody, vyprávění Jiřího Voráče o situaci v Brně: <https://youtu.be/Bqa-cFE4zIY?t=389>